

Kántus és emlékezet
A debreceni Főiskolai Énekkar 1861 és 1924 közé eső hat
évtizedének története az emlékezhelyek tükrében (2. rész)

Kovács Gergely
középiskolai tanár, Debreceni Református Kollégium Gimnáziuma

1892 előtt a Debreceni Református Kollégium Kántusának tagjai csak annyit tudtak énekkaruk múltjáról, hogy története régi időkre vezethető vissza. Az énekkar jegyzőkönyvének bejegyzései ezért kiemelt szerepet kaptak. A jegyzői feladat jelentőségét jól jelezte a legációk előválasztásánál élvezett előny is: a sátoros ünnepeken a tanulmányi előmenetele által biztosított helyénél tízzel előbb választhatott számára – általában anyagilag – előnyösebb gyülekezetet, ahol istentiszteleti szolgálataért tiszteletdíjat kapott. Viszonyításképpen: a karelnök húsz, a szólamvezetők 15 „legényelőnyt” élveztek (Nagy 1938, 53–54). Az előző évtizedek hiányát érezték a Kántus tagjai, hiszen nem tudtak konkrét térhez és időhöz kapcsolható hagyományba kapaszkodni, ezért a pontos feljegyzések jelentették a csoportidentitás egyik alapját. Természetesen a rendszeres próbák, szereplések és szolgálatok állandóságot jelentettek, viszont az iskolai kórus jellegéből adódóan évente cserélődő tagságnak nem állt rendelkezésére egy, a mitikushoz nagyon hasonló igazodási pont, amikortól egységes csoportként tekinthettek magukra. A Főiskolai Énekkar jegyzői tudatosan igyekeztek pótolni a korábbi történeti tények hiányát, megteremtve egyúttal saját jelenükben a történeti távlatot is. Ehhez a törekvéshez hozzájárult egy másik, társadalmilag többrétű szokás is, mégpedig alapítványok létrehozása az énekesek jutalmazására, melyek közül néhánynak a története és jelentősége meghatározó volt a vizsgált évtizedek során.

Alapítványok és a kegyes alapítók emlékezete

Balogh Ferenc Alapítványi törzskönyve, melyben 1911-ben összegyűjtötte a Kollégium javára tett összes ismert alapítványt az alapítók életrajzi adataival együtt, a kegyes alapítók emlékezhelyeként is szolgál. A hosszadalmas kutatás eredményeként megszületett kiadvány előszavában a szerző is kiemelte annak jelentőségét: „Itt volt az ideje, hogy a tudott 1432 jótevő iránt a hála és kegyelet sugára feltündökljön s a névtelen hősök is az emlékezet világában feltámasztásának mohos sírjaikból. Így válik e mű a kollégium valódi aranykönyvévé” (Balogh 1911, vi). Az énekkar tagjait támogató alapítványok számára Zákány József nyitotta meg a lehetőséget, amikor 1827-ben lerakta az „Éneklő tanuló ifjak Cassája” tőkéjét 450 forinttal. Ettől kezdve a kollégiumi alapítványoktól elvá-

lasztva kezelhették a Kántus vagyont. Az első alapítványtevő, Radnóthy György 1830-ban 1000 váltóforintot hagyott „a jó ízlés és érzésbeli pallérozódás előmozdítására a debreceni főiskolában szépen gyarapodó éneklő és muzsikáló intézet fundusának szaporítására” (Uo., 213.).

Az alapítványok száma a század második felében gyorsan emelkedett. „Az 1904–5. évi költségvetés szerint az énekkari pénztár teljes vagyoni ereje 82.954 korona” volt (Balogh 1904, 94). Nagy Sándor kántustörténeti monográfiája összesen 57 Kántust segítő alapítványt sorolt fel 1938-ban, hozzátéve, hogy a „régbbi alapok elértéktelenedési éve óta az alapítók leszármazottai, vagy az egyesület barátai szoktak volt az egyes emlékünnepeken a tagok jutalmazására küldeni” (Nagy 1938, 111). Az általa említett 57 alapítványból 50-et létesítettek 1924-ig. A huszadik század elején pedig valóban jellemzővé vált az a gesztus, hogy temetés után a hozzátartozók vagy egy-két lelkes támogató – például Márk Endre egyházkerületi és kollégiumi ügyész rendszeresen – vacsorára hívta meg a kórust, vagy pénzt adományozott ilyen célra, esetleg bort és vacsorát küldött.¹

A legnagyobb jelentőségű alapítvány a szerb származású Tököli Sabbás (Sebők vagy Száva) királyi tanácsos, aransarkantyús vitéz nevéhez fűződik, aki a magyarországi szerb kisebbség legnagyobb jötevőjeként és a pesti Tököliánium létrehozójaként is ismert. Tököli Sabbás 1813-ban debreceni látogatása alkalmával hallotta az énekkar harmóniás énekét, mely olyan nagy hatással volt rá, hogy röviddel halála előtt, 1842. augusztus 28-án kelt alapítványlevelében 1000 konvenciószüest forintos (azaz 2500 váltóforintot érő) alapítványt tett azzal az egyszerű kitéttel, hogy a kamat fele minden év január 26-án tartandó „harmonika énekgyakorlással, a köszönet emlékezetbe hozattatván, a legjobb három éneklő közt az érdemek szerint osztódjon fel” (Balogh 1904, 649). Születése centenáriumán, 1861. január 26-án a nagyszabású hangversenyt követő 170 terítékes vacsorán határozták el a városi zenede megalapítását, melyhez a debreceni polgárok jelentős összegekkel járultak hozzá. Bár a kegyes alapítóra emlékező januári hangversenyek a századfordulóra szűk körűre korlátozódtak, az alapítványtevő emléke egészen a második világháborúig élt, arcképe a kántusterem falát ékesítette (Tóth 1941, 167). Nemzetiségi származása jó lehetőséget biztosított arra, hogy a Kollégium diáksága felvegye a kapcsolatot a magyarországi szerb diákokkal, akik az említett 1861-es ünnepségre ugyan nem érkeztek meg Pestről, viszont „[i]gaz, meleghangú válasz adatott” a meghívásra és egy viszont meghívó a Matica Srbska augusztusi emlékünnepeire. (Uo.)

A januári emlékhangverseny többször is kapott aktuálpolitikai felhangokat. „A Bach-korszakban éveken át jóformán ez volt az egyetlen alkalom, amikor – felhasználva az ünnepség „házi” jellegét – Debrecen magyarsága a templomon

¹ 1910. március 5-én este 8 órakor az Angol Királynő kisétermében Márk Endre 100 koronás és Szikszay Lajos 20 koronás adományából kántusivást tartottak, vacsorával egybekötve (Jkv. 1906–1924, 89).

kívül is szabadon összegyülekezhetett, kisírni magát a Verdi Nabuco-jának örökszép dallamán és szövegén, a babiloni foglyok énekén” (Révész 1943, 4). Ezt a zsidó-magyar sorspárhuzamra épülő, allegorikusságában Arany János nagyörösi történelmi balladáinak világát idéző utalást Jókai Mór is megörökítette, igaz, kissé más kontextusba, a szabadságharc előtti időbe helyezve. *A kőszívű ember fiai* című regényében Baradlay Kazimir temetésén a főiskolai kántus „maga is eszköze, sőt, társtettese lesz a tabutörésnek, a haldokló akaratával szembeni »lázádsnak«,” nevezetesen, hogy az özvegy minden tekintetben az ellentétét cselekszi az elhunyt végrendeletében foglaltaknak (Hansági 2013, 93). A Rabszolgakórus éneklése a végakarat szerinti zsoldárok helyett Jókainál egy valós, anekdotikus esemény poétikai célú átformálásaként nagyban hozzájárulhatott a Kántus országos híréhez is.

Még „a nagy összeomlás romjai alatt,” 1919-ben is ragaszkodtak a diákok Tököli Sabbás hagyományához, habár ekkor csak nyolcan tudtak összejönni az eseményre.² Egyetlen alkalommal nem tartották csak meg, 1920-ban, amikor „a román megszálló hatalom a román himnusz eléneklését kötötte ki a kántus-ünnepély megtartásának föltételül” (Révész 1943, 4). A temesvári születésű, magyar érzelmű szerb alapítványtevőre a megszállók himnuszával nem akartak emlékezni. Tököli Szávaként azonban még évekkal az alapítvány elértéktelenedése után is emlékeztek hajdani jótevőjükre.³ Tököli Sabbás példája kijelölte az utat a halhatatlanság felé: a következő évtizedekben egyre szaporodtak a kisebb-nagyobb összegű alapítványok, általában csak annyi kikötéssel, hogy az évente megrendezett (ingyenes) hangversenyeken hangozzon el a „kegyes alapító” neve. Több száz forint, később korona osztatott ki ezeken az alkalmakon, amely összegeket az emlékkoncerteket megelőző választmányi üléseken ítélték oda az arra érdemes tagoknak. A temetési stóla és a legációk jövedelmek mellett ezek a pénzjutalmak is komoly ösztönző erőt jelentettek az énekeseknek, hogy a próbákat rendszeresen látogassák, a szolgálatokon és fellépéseken pedig fegyelmelmenten megjelenjenek.

A Kántus tanévét az állandó időponthoz kötött alapítványi hangversenyek köré szervezték. Az 1870-es években, amikor az énekkar alakuló közgyűlésére csak viszonylag későn, november elején került sor, az egyik első napirendi pont a november 18-iki V. Nagy Lajos emlékhangversenyre való készülés és a jutalmak szétosztása volt. Vajdai Nagy Lajos⁴ 1863-as végrendeletében 1050 ezüst-

² „A kényszerítő körülmények még azt sem engedték meg, hogy... egyszerű próba óra keretei között tartsuk meg... nyolcan jöttünk össze kegyeletünk tanújelét adni” (Jkv. 1906–1924, 305).

³ Vö. Révész Imre és Tóth Béla írásai az 1940-es évekből (Révész 1943 és Tóth 1941).

⁴ V. Nagy Lajos vajdai földbirtokos és jószágigazgató 1803-ban született, 1848-ban nemzetőr hadnagyként szolgált. Lakóhelyén iskolát és tanítólakot építtetett. „Debrecen iránti érdeklődése a legátus ifjak dalai után fejlődött.” Jószágigazgatóként, 1837-

forintot hagyott az énekkarra, melynek kamatait mindig halála évfordulóján, november 18-án osztották ki. Az első alkalommal még nem nyilvános megemlékezésen özvegye, az egyházkerületi főgondnok, az iskolaügyész, a két iskola (akadémia és gimnázium) tanárkara és ifjúsága volt jelen. Összesen 38 énekes kapott beosztása, szolgálati ideje és szorgalma szerint súlyozott jutalmat⁵ (Jkv. 1861–1891, 99). A zártkörű ünnepély később még kisebb közönség előtt folyt. 1873-ban a „családias színezetű ünnepély” résztvevői az özvegyen és pár rokonon kívül az énekkar tagjai voltak (Uo. 155.). 1881 szeptemberétől a módosított alapszabályba külön pontban belekerült V. Nagy Lajos alapítványának végrehajtási utasítása (Jkv. 1875–1891, 137). 1893-ban arról határoztak, hogy ettől kezdve „lapok útján értesítetik a közönség az ünnepély megtartásának idejéről és helyéről, hogy így nagyobb szabásúvá legyen az” (Jkv. 1891–1906, 72). 1892-től az alapítványtevő özvegy, néhai Dobozi Erzsébet neve is megjelent a hangverseny elnevezésében. Az emlékhangversenyeken – felügyelő tanársága idején – Balogh Ferenc rendszeresen lelkesítő beszédeket tartott, melyekben az alapítványok és az adakozás fontosságára, valamint az énekkari munka kitartó folytatására emlékeztette a hallgatóságot. Visszavonulását 1898-ban, a novemberi hangversenyen jelentette be (Uo., 196).⁶

Az őszi megemlékezésnél jelentősebb hangverseny tavaszra esett. 1867. március 5-én, Nagy József alapítványtevő⁷ halála évfordulójának napján tartották meg először azt a nagy nyilvánosság elé szánt hangversenyt, melyen a későbbi években minden további alapítvány jutalmát is kiosztották. A Nagy József által hagyományozott 2000 forint kamatának harmadrésze, a földj, 33 forint 33 kraj-

ben Bojton megismerkedett Nagy Imre debreceni diákköltővel, akit rávett, hogy fordítson le egy szatirikus költeményt (Fürstenberger phosphorus, oder die Allerwelt pfaffen Harlekin), amit aztán nem sikerült kiadatnia. Ő maga is foglalkozott irodalommal. 1848 után vette el a régi családból származó Dobozi Erzsébetet (Balogh 1911, 329).

⁵ A négy protokántor (szólamvezető) 5–5 forintot, öten 2,50–2,50 forintot, nyolcan 2–2 forintot, kilencen 1,50–1,50 forintot, tízen 1–1 forintot, ketten 50–50 krajcárt.

⁶ Beszéde „mint minden ízében a szónoki emlékbeszéd remek méltán ragadta el s emelte fel a kicsinynek mondható hallgatóságot. [. . .] Lelkesültünk vele mi is, mert talán sosem hallottuk még oly ékesen, oly lelkesen szólani” (Uo.).

⁷ „Nagy József kereskedő, debreceni polgár, a főiskolai Gazdasági tanács tagja. Emeletes háza Széchenyi-utca 1766. sz. Meghalt Debrecenben, 1866 március 5. Sírja a Czegléd-utczai temetőben.” Végrendeletében több ezer forintot hagyományozott még közszükségleti alapra, a jogi tanszékre, a tápintézeti alap tőkéjének növelésére, és külföldi ösztöndíjakra. Még gazdaasszonyáról is gondoskodott, évi 60 forint évjárdékkal (Balogh 1911, 183–185.).

cár⁸ „a legkitünőbb énekes ifjú jutalmazására” fordított (Uo., 185). A századfordulón szokássá vált, hogy a 63 koronás nagydíj a kántusjegyzőt illette, a többi pedig „érdemi kulcs szerint” osztott ki (Nagy 1938, 102).

A március 5-iki hangverseny hamar az énekkar legfontosabb és legnagyobb érdeklődésre számot tartó fellépésévé vált. A jegyzőkönyvi bejegyzések rendszeresen beszámolnak az énekkar szűkösségéről, a városi művelt közönség lelkes tapsáról, a sok „újrázás”-ról. Többször kifejezik azt az igényt, hogy nagyobb teremben tarthassák meg a rendezvényt, amit nem sikerült megoldani.⁹ Az is kiderül, hogy 1877, vagyis az első állandósított, zeneileg alaposan képzett vezető, Mácsai Sándor karnagy megbízatása előtt komoly kihívást jelentett az új darabok betanulása. Ez a hangverseny elsősorban világi darabok, többször operarészletek, később népdalok előadását kívánta meg. Új műveket gyakoroltak be, olykor nehézségek árán, sőt sikerült a kollégiumi zenekart is bevonni az előadásba, mint például 1875-ben.¹⁰ Az ének- és zeneszámok között víg és komoly szavaltatok is elhangzottak, majd sor került a felügyelő tanár által tartott emelkedett ünnepi beszéd után a jutalmak kiosztására.

Az esemény hírének gyakran közölték a helyi sajtóban, előzetesen, meghívóként, majd az előadás után, beszámolóként. Az énekkar művészi teljesítményéről az újságok csak ritkán szóltak, de a színházzal és zenedével is büszkélkedő századvégi Debrecen művelt közönsége bizonyára nem ok nélkül tapsolta vissza többször is a Kántust. 1877-ben így írt a névtelen újságíró: „Nem ok nélkül viseltetik városunk mívelt közönsége rendkívüli érdeklődéssel a főiskolai nemes ifjuság által rendeztetni szokott ünnepélyek iránt, mert, bár ők nem állandók, sőt sűrű változásoknak vannak alá vetve, még is, mind az énekekben, mind a zenében bámulatos előhaladásnak vagyunk időről-időre tanui, sőt egyes darabok

⁸ A korabeli viszonyok érzékeltetésére álljon itt néhány férfiruha ára, Salzman Lajos Kistemplom melletti férfidivattermének hirdetéséből: téli hosszú kabát 15–35, téli nadrág és mellény 8,5–12, téli egész öltöny 16–28, ingek 2–4, magyar kalap 2,5–4 forintba került (Debrecen 1877). Mácsai Sándor énektanári fizetése 400 forint volt, melyet a temetési stóllak pótoltak ki.

⁹ 1870. március 5-én: „E nap az énekkarra nézve a siker, a dicsőség napja volt! Sajna, hogy a díszes és válogatott közönséget nem volt képes befogadni a terem, mely úgy a darabok betanulásával küzdésünknek, mint dicsőségünknek, a közönség viharos tapsainak tanúja volt!” (Jkv. 1861–1875, 111). 1874. március 5-én: „A t. közönség ez idén is igen nagy érdekeltséggel viseltetett az ünnepély iránt, annyira, hogy az ünnepély kezdete előtt már többen kénytelenek voltak visszavonulni, mivel a zsufolásig megtelt teremben nem volt hely” (Uo., 158). 1896. március 5-én: „Csak valamivel díszesebb és jóval nagyobb terem állana rendelkezésünkre! 200 főnyi közönséget is alig tudunk elhelyezni, holott jönnének, ha volna hely!” (Jkv. 1891–1906, 129).

¹⁰ „Hosszú idő után először – a főiskolai zenekar is részt vett” a hangversenyen (Uo., 171).

kivitelénél alig ki magyarázhatólag közelítik meg a művészi tökélyt” (Debreczen 1877).

A felügyelő tanár nagy hatású szónoklatait szinte mindig szó szerint közölték a helyi sajtóban. Balogh Ferenc 1882-től kitartóan szorgalmazta, hogy teremtsék meg Mácsai Sándor praeses állandósításának anyagi és szervezeti kereteit (Balogh 1882, 73-74). 1885-ben aztán az emlékbeszéd elhangzása után Révész Bálint püspök – felszólalásában adakozásra felhívó szójátával – elindította az „ének és zenetanszék” megalapításának előkészületeit, mely lehetővé tette az énekkart akkor már nyolc éve vezető Mácsai Sándor tanárként való alkalmazását.

Ebben az évben az emlékhangverseny elnevezése Vecsei Imre nevével gazdagodott,¹¹ aki 1883. március 5-én hunyt el. Végrendeleetének azon kitételét azonban, mely szerint „köteles lesz az Énekkar a családi sírbolt előtt három gyászdal ténnekelni,” a tanárkar nem fogadhatta el, mivel az ellenkezett a kultusz-elveikkel, „az idő zordsága miatt nem is volna ünnepey jellege; nem szív és hála vinné ki oda az éneklőket stb.” A gyászoló család beleegyezett a tanári kar döntésébe, így „az emlékező ünnepey” „a kollégium falain belül” tartatott a Nagy József emlékhangversennyel egy időben, mivel haláluk napja egybeesett (Balogh 1911, 337–338). Az elhunyt végakarátának végrehajtóit az is meggyőzhette, hogy egy már közismert emlékhangversenyen hangozhat el a rendelkező neve, nagy közönség előtt.

A nagy összegű alapítványokhoz időközben kisebb-nagyobb összegek is érkeztek, melyek kamatait szintén a március 5-én tartott hangversenyen osztották szét. Ilyenek voltak a „Magyar–Kegyese alapítvány,”¹² a Kádár István alapítvány,¹³ és a dr. Bruckner Ernőné-alapként nyilvántartott, Gáborjáni Szabó Sá-

¹¹ „Vecsei Imre debreczeni tekintélyes építész, Piacz-utcán 7-ik számú emeleti ház tulajdonosa, a főiskolai Gazdasági tanács tagja az egyház részéről 1874 óta. Előkelő barátjai voltak Révész Bálint püspök, Búzás Pál jogtanár stb. Meghalt 1883 márczius 5. Fiai Imre és Zoltán. Neje Bruckner Karolina meghalt 1886 márczius 4.” (Balogh 1911, 337).

¹² „Magyar Gábor debreczeni polgár és presbyter, meghalt 1889. április 21. és Kegyese Juliánna, Magyar Gábor hitvese, meghalt 1889. márczius 26.” „Magyar Gábor száz forintot küldött elhunyt hitvese Kegyese Juliánna emlékére alapítványul az énekkar részére, kamatai... egy énekkari tagnak buzdító díjúl adassék ki... Az alapítók élőszóval tett kijelentése szerint: lehetőleg debreczeni születésű énekkari tagnak.” Felesége halálát röviddel követő eltávozása után Magyar Gábor fia újabb száz forinttal toldotta meg az alapítványt (Balogh 1911, 164).

¹³ 200 forintos alapítvány 1896-tól. „Tette leánya... megörökítendő atyjának emlékezetét... az énekkar emelésére... azon jeles és szorgalmas énekkari tagnak, aki arra érdemesnek ítéltetik” (Balogh 1911, 126).

muel és neje, Veskóci Budaházy Emília emlékére 1905-ben létrehozott 2000 koronás alapítvány¹⁴ (Uo., 393).

A kegyes alapítók között külön említést érdemel az 1905-ben elhunyt özvegy Hegyi Mihályné, a város, az egyházkerület és a kollégium egyik legnagyobb támogatója, akinek a nevét a leginkább emlékezetes és jól látható módon a Nagytemplom mögötti Gályarab-emlékoszlopon örökítették meg. Végrendeletének 17. pontjában jelentős – bár a többi hagyományához képest elenyésző – összeget, ezer forintot hagyott a Kántusra.¹⁵ A Kraszna vármegye főorvosaként működő birtokos atya – Bodossi Józsa Dániel – gyermekeként 1828-ban született Józsa Eufrozina a Dégenfeld családnál megismert jogtanácsos, Hegyi Mihály felesége lett. 32 évi boldog – bár gyermektelen – házasságuk alatt és után is szoros kapcsolatban állt a Dégenfeld- és Tisza-családok gazdag és művelt női tagjaival, sokat utazott, több nyelven beszélt. 1881-ben kezdte meg adakozását. A Gályarab-emlékmű árnyékában feledésbe merült sok más bőkezű adománya, melyek közül a legjelentősebb egy egyetemi tanszék alapjára hagyományozott 20.000 forint volt.¹⁶

Az első világháború utáni inflációt a régebbi alapítványok nem tudták követni. Tököli Sabbás 100 koronája jelképpé vált, akárcsak a tavaszi jutalmak, melyek összesen 786,50 koronás jutalma eltörpült a frissen alapított új alapítványok mellett. Uszó István 20.000 koronás alapítványát már nem is pénzben, hanem természetben tette: két és fél hold földből állt, melynek hasznobére, két

¹⁴ Az alapítólevél szerint: „Édes jó szülei nevét viselje ez alapítvány” (Balogh 1911, 393).

¹⁵ „A főiskolai énekkar (cantus) alapjára, megboldogult jó férjem neve alatt, teszek ezer forint alapítványt, mely a Nagy József-féle énekkari ünnepélyen felemlítendő: a kammat fele adassék ki évenként ösztöndíjjul szorgalmas és jó énekkari tagnak, a másik fele az énekkar fenntartására használtassék” (Balogh 1911, 404). A végrendeletben 2000 forint jutott a református segélyegyletnek, tízezer forint református leánygyermek nevelésére, ugyanennyi a református országos közalapnak, 2000 forint szegény sorsú budapesti egyetemi hallgatóknak, 8000 forint „menyasszonyi hozomány” céljára évente négy férjhez menő leánynak. 700 forintot kapott a Csokonai Kör, hogy férjével közös sírhelyüket rendben tartsák, illetve hogy a Gályarabok emlékoszlopát évente egyszer megkoszorúzzák. Balogh Ferenc megjegyzése szerint: „Századokban születnek ily messzelátásu nagy asszonyok, bibliai vallás, tudomány és a tanuló ifjúság dajkái” (Uo.).

¹⁶ „Történelmi jegyzet, mely a nagy nő lelkületét tükrözi. Az első felszólításra csak kétezer koronát írt alá, de látván a mozgalom terjedését, nyugtalan lévén: talán keveset is ajánlt ily nagy célra? eljött Balogh Ferencz tanárnéhoz, kivel bizalmas barátságban volt s kért bővebb felvilágosítást. A férj hazaérkezése után megmagyarázta neki az egyetem és bölcsészeti fakultás jelentőségét (a két név tette nyugtalanná) s azonnal megbízta a tanárt írja meg az alapító-levelet. Így keletkezett a nagyobb alapítvány” (Balogh 1911, 399).

és fél mázsa búza és egy fél disznó illetve az énekkar tagjait. Az 1924. március 8-iki választmányi gyűlésen Papp Kálmán harmadéves teológus erről az adományról kért felvilágosítást, megemlítve, hogy „annak a kántus céljaira történendő természetbeni kiszolgáltatását szerfölött kívánatosnak tartaná” (Jkv. 1906–1924, 376). A választmány kiküldött két tagot és a jegyzőt „az ügy megvizsgálására és a fél disznó kikényszerítésére.” (Uo.)

Az alapítványtevők arcképei díszítették az énekkerem falait, a kórustagságot a mindennapokban is emlékeztetve jóttevőikre. 1910-ben Kálvin, gróf Dégenfeld József, valamint Eröss Lajos és Hegymegi Kiss Áron püspökök képei mellé Gáborjáni Szabó Sámuel kegyes alapító arcképe is felkerült. Előbbiek Mácsai Sándor és egyes tagok vagy az egész tagság ajándékai voltak, az utóbbit dr. Bruckner Ernő és neje adta az énekkarnak. Természetesen a megörökítés vágya az énekesekben is élt, az 1909/10-es tanév tagsága és választmánya is készített tablót. 1912 októberében született meg az a terv, hogy az énekkerem falába egy emléktáblát helyezzenek el az alapítványtevők neveivel. 85 koronába került volna az egy méter széles és 80 centiméter magas márványtábla, melyen római nagybetűkkel vésették volna bele a 22 nevet a következő felirattal: „A debreceni ref. főiskolai Énekkar alapítványtevői: _ _ _ _ _ Hálás kegyelettel emelték az énekkar 1912/13. évi tagjai” (Uo. 153). Az épületet is érintő beavatkozáshoz felsőbb engedély kellett, amelyet hosszú halogatás után végül nem adtak meg, vagy az ügy elsikkadt. 1913 februárjában annyi derült ki, hogy „az Akadémiai Tanács áttette az ügyet a Gazdasági Tanácshoz felülvizgálatra,” mivel információ hiányában nem dönthettek (Uo. 158).

„A holtakra való emlékezés „vissza- és előretekintő emlékezésre tagolódik” (Assmann 1999, 61). Jan Assmann szerint a természetesebb visszatekintő emlékezés esetén a csoport „a tovahaladó jelenben emlékezetében tartja az elhunytakat, miközben önnön egységének és épségének olyan képét alakítja ki, amely magától értetődően öleli fel őket is” (Uo.). Bár az alapítványtevők nem tartoztak bele az Kántusba diákként, énekesként, nagyban hozzájárultak az énekkar egzisztenciális fennmaradásához, mind az időközön átívelő közösségi, mind az egyes jutalmazottak egyéni életében. Az általuk kijelölt minta rituális keretekben történő rendszeres felemlítése az előretekintő emlékezés aktusaként segített életben tartani az alapítványok nemes hagyományát. „Az előretekintés síkján a teljesítmény és a hírnév aspektusa, a felejthetlenné válás és a dicsőségszerzés útjómódja a fontos” (Uo., 62).

Felhasznált irodalom és források

A Debreceni Ref. Főiskolai Énekkar Jegyzőkönyve 1861 (Jkv. 1861–1875), Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, TREL II-24c 1.

A Debreceni Ref. Főisk. Énekkar Jegyzőkönyve 1869 (Jkv. 1875–1891) Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, TREL II-24c 2.

- A Debreceni Ref. Főiskolai Énekkar Jegyzőkönyve 1891–1906 (Jkv. 1891–1906)*, Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, TREL II-24c 3.
- A Debreceni Ref. Főiskolai Énekkar Jegyzőkönyve 1906–1924 (Jkv. 1906–1924)*, Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, TREL II-24c 4.
- Assmann, Jan, 1999. *A kulturális emlékezet: Írás, emlékezés és politikai identitás a magaskultúrákban*. Budapest, Atlantisz.
- Balogh Ferenc, 1882, *Megnyitó beszéd Nagy József énekkari alapítványozó emlékkünnepélyén 1882. március 5-én Debrecenben*, In: *Debreceni Protestáns Lap*. II/8. (1882. március 15.) 73–74
- Balogh Ferenc, 1904, *A Debreceni Református Kollégium története adattári rendszerben*. Debrecen, Hoffmann és Kronovitz.
- Balogh Ferenc, 1911, *A Debreceni Református Főiskola alapítványi törzskönyve azaz alapítványok, hagyományok és adományok tevőinek sorozata I., II., III. részben 1550-től 1911. évig*, Debrecen, Debrecen Szabad Királyi Város Könyvnyomda Vállalata. Debrecen, 1877. március 6.
- Hansági Ágnes 2013, *A megtartó felejtés. A köszívű ember fiai temetési imájának olvasatai*, In *Alföld*, 64., (2013. június) 81–102.
- Nagy Sándor, 1938, *A Debreceni Református Főiskolai Énekkar (Kántus) 1739–1938*. Hajdúhadház: Kállay János Könyvnyomdája és Lapkiadó Vállalata.
- Révész Imre, 1943, *Thököly Száva emlékezete*, In *Protestáns Szemle*, LII. (1943 január) 4–10
- Tóth Béla, 1940, *Tököly Száva alapítványa a debreceni református kollégiumban*, In *Láthatár, Kisebbségi Kultúrszemle*, XIII./6. (1940. június) 165–167.